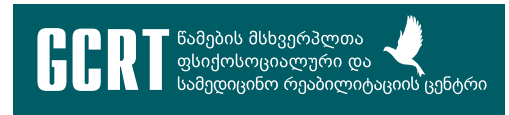

ევროკავშირი
საქართველოსთვის
EU4Justice

არასრულწლოვანთა დანაშულის მეორე დონის პრევენცია - არსებული საჭიროებებისა და მომსახურებების შესაბამისობა

რეკომენდაციები მომსახურებების
განვითარებისთვის

2020

• • • • • თბილისი • • • • •

წინამდებარე ანგარიში შექმნილია ევროკავშირის მხარდაჭერით. მის შინაარსზე სრულად პასუხისმგებელია წამების მსხვერპლთა ფსიქოსოციალური და სამედიცინო რეაბილიტაციის საქართველოს ცენტრი (GCRT) და არ ნიშნავს, რომ იგი ასახავს ევროკავშირის შეხედულებებს.

კვლევითი ჯგუფი

რუსუდან ბადრიაშვილი
ლიკა ქუთელია
ანი ასლანიშვილი
გიორგი ფირცხალაიშვილი
ვახტანგ ქანთარია
ანა ლალიძე
ქეთევან ფილაური

არასრულწლოვანთა დანაშაულის მეორე დონის პრევენცია არსებული საჭიროებებისა და მომსახურებების შესაბამისობის შესწავლა

რეკომენდაციები მომსახურებების განვითარებისთვის

„ახასხუდწლოვანთა დანაშაულები იქმნევა განხორციელებისაგან დაცვა და ჩაჩევა განმეორებითი დანაშაულის თავიდან ასახილებლად ახასხუდწლოვანთა მახთმსაჯულების ძიხითადი კომპონენტებისა!“

უკანასკნელი წლების განმავლობაში საქართველოს მთავრობის მიერ არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების რეფორმის ფარგლებში დაგეგმილი და განხორციელებული ღონისძიებების შედეგს წარმოადგენს პრევენციული, ბავშვზე ორიენტირებული და ინდივიდუალური მიდგომების დანერგვა, სადაც მთავარი აქცენტი კეთდება რეაბილიტაციაზე, სოციალიზაციაზე და სასჯელის ალტერნატიული ზომების გამოყენებაზე. ახალი მიდგომა ითვალისწინებს ბავშვის საუკეთესო ინტერესებს და მეტად უზრუნველყოფს მის ჩართულობას პროცესში.

გატარებული რეფორმის მიუხედავად, პრევენციული და ინტერვენციული მომსახურებები ჯერ კიდევ მწირია და ბოლომდე ვერ პასუხობს დანაშაულის რისკის ჩადენის მქონე სხვადასხვა ჯგუფების საჭიროებებს. ამ თვასწარისით განსაკუთრებით თვალშისაცემია, რომ არ არსებობს ფსიქიკური ჯანმრთელობის, ოჯახის დამხმარე ან დამატებითი საგანმანათლებლო ან/და სხვა ტიპის მომსახურებები, რომელიც მიმართული იქნება სარისკო ქცევების ადრეულ იდენტიფიკაციაზე, ინტერვენციაზე და დანაშაულის რისკებს შემცირებაზე.

მოზარდობის ასაკი ტურბულენტური, მრავალფეროვანი და რთული ცვლილებების პერიოდია, რომელიც განსაკუთრებით მოწყვლადს ხდის მოზარდს გარემო ფაქტორების მიმართ. კვლევები ადასტურებს, რომ ქვეყნის ლატენტურ დანაშაულთა შორის დიდი წილი არასრულწლოვნებზე მოდის. მიუხედავად იმისა, რომ მოზარდები ქვეყნის მოსახლეობის მხოლოდ 16-18 პროცენტს შეადგენენ. არასრულწლოვანთა დანაშაული მისი ასაკობრივი მახასიათებლების, ბიოლოგიური და ფსიქოლოგიური თავისებურებების გამო, საზოგადოების ნორმალური გამოვლინებაა, ანუ თითქმის ყველა არასრულწლოვანს ერთხელ მაინც აქვს კანონის ნორმა დარღვეული. შესაბამისად, საზოგადოებისათვის პრობლემას წარმოადგენენ არა არასრულწლოვანი დამნაშავეები, არამედ არასრულწლოვნები, რომლებიც ქრონიკულად იმეორებენ დანაშაულს - “chronic offender”, რომელთა მიმართ სახელმწიფომ მოქნილი პრევენციული ღონისძიებები უნდა დაგეგმოს და განახორციელოს.¹

არასრულწლოვანთა დანაშაულობის „ნორმალურობა“ განსაკუთრებულად მნიშვნელოვანს ხდის იმის ცოდნას, თუ რა განაპირობებს დანაშაულის მრავალჯერად განმეორებას? რა კონკრეტული რისკ ფაქტორები ზემოქმედებს მასზე და როგორ მოვახდინოთ დანაშაულის ხელმეორედ ჩადენის პრევენცია. მითუმეტეს, რომ მოზარდის დანაშაულებრივი ქმედების გამომწვევი მიზეზი, ხშირად ინდივიდუალურ თავისებურებებთან ერთად მისი სოციალური მიკუთვნებულობით და ამ გარემოში არსებული რისკ ფაქტორებით არის განპირობებული.²

არასრულწლოვანთა დანაშაულის პრევენცია, რომელიც არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების კოდექსით რეგულირდება, ბევრი უწყების მჭიდრო თანამშრომლობას მოითხოვს. გამომდინარე იქედან, რომ არასრულწლოვანთა დანაშაულებრივი ქმედება მრავალი ფაქტორის ურთიერთგავლენის შედეგია, ეფექტიანი პრევენციული ღონისძიებების დაგეგმვა და გატარება, არა ერთი რომელიმე უწყების, არამედ ყველა იმ ინსტიტუტის პასუხისმგებლობაა, რომელთანაც ბავშვს აქვს შეხება. ეს კი შესაძლებელს ხდის პრევენციული ღონისძიებების დაგეგმვა და განხორციელება შეთანხმებულად და რესურსების რაციონალური გადანაწილებით მოხდეს. **რომელიმე ერთ კონკრეტულ უწყებაზე მთელი სიმძიმის გადატანა უახლოეს პრესექტივაში მის გადატვირთვას და არაეფექტიან მუშაობას გამოიწვევს.** შეთანხმებული და კოორდინირებული მუშაობა კი, ახალი საკანონმდებლო ნორმების შექმნას და შედეგზე ორიენტირებული პრევენციის დაგეგმვას შეუწყობს ხელს.

ამასთანავე, აუცილებელია ქვეყანაში არსებული პრევენციის პრაქტიკა მიღწეული შედეგების ანალიზის საფუძველზე იცვლებოდეს, ანუ ზედმინევენით უესტად უნდა განისაზღვროს რამდენად პასუხობს საჭიროებებს არსებული ინტერვენციები/ მომსახურება და რამდენად აღწევს დასახულ მიზანს.

შესაბამისად, დანაშაულის რისკების შემცირების მიზნობრივი, პრევენციული და ინტერვენციული მომსახურებების დანერგვის მიზნით, აუცილებელია არასრულწლოვანთა სხვადასხვა ჯგუფების საჭიროებების იდენტიფიკაცია და შესწავლა, როგორც ინდივიდის, ასევე ოჯახისა და სოციალური დონეზე.

ორგანიზაციებმა „გლობალური ინიციატივა ფსიქიატრიაში - თბილისი“ და „ნამების მსხვერპლთა ფსიქოსოციალური და სამედიცინო რეაბილიტაციის ცენტრმა (GCRT)“, ევროკავშირის პროექტის - „არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების რეფორმის ხელშეწყობა საქართველოში“, ხელშეწყობითა და დაფინანსებით, ჩაატარეს კვლევა, რომლის მიზანია არასრულწლოვანთა მართლმსაჯულების სფეროში არსებული რეაბილიტაცია -რესოციალიზაციის პროგრამების/ მომსახურებების შესაბამისობის დადგენა დანაშაულის ჩადენის რისკის ქვეშ მყოფი სხვადასხვა ჯგუფების საჭიროებებთან.

კვლევა ორი ძირითადი მიმართულებით დაიგეგმა: (1) მოზარდების განსხვავებული ჯგუფების საჭიროებების იდენტიფიკაცია (განრიდებისა და მედიაციის პროგრამის მონაწილე მოზარდები; იძულებით გადაადგილებული მოზარდები, რომლებიც რისკის ჯგუფს წარმოადგენენ და მოზარდთა ზოგადი პოპულაცია - სკოლის მოსწავლეები) და (2) არსებული მომსახურების ანალიზი გამოვლენილ საჭიროებებთან მიმართებით - შესაბამისობა და ხელმისაწვდომობა.

მოზარდთა საჭიროებების კვლევა: (1) რაოდენობრივი და თვისებრივი მეთოდების (შემთხვევების ანალიზის) გამოყენებით შესწავლილ იქნა განრიდებისა და მედიაციის პროგრამაში ჩართული მოზარდებისა და ახალგაზრდების საჭიროებები. კვლევის, ამ კონკრეტული მიმართულების მიზანს წარმოადგენდა, განრიდებისა და მედიაციის პროგრამის მონაწილე არასრულწლოვნების პროფილების შესწავლა და დანაშაულის რეციდივთან დაკავშირებული, ინდივიდუალურ, ოჯახისა და სოციალურ დონეზე მოქმედი ფაქტორების იდენტიფიცირება; (2) რაოდენობრივი კვლევის საფუძველზე დადგინდა როგორ განსხვავდება ერთმანეთისგან და რა საერთო აქვთ სხვადასხვა სოციალური სტატუსის (ზოგადი პოპულაცია, იძულებით გადაადგილებული, განრიდებისა და მედიაციის პროგრამაში ჩართული) მოზარდების ემოციური, ქცევითი და სოციალური სფეროების განვითარებას და რა სირთულეებს აწყდებიან სხვადასხვა ასაკობრივ ქვე-ჯგუფებში.

კვლევის მიგნებები და დასკვნები

განრიდებისა და მედიაციის პროგრამაში ჩართული 100 მოზარდის (81 ბიჭი და 19 გოგო) შემთხვევის კვლევა გვიჩვენებს, რომ მოზარდის/ინდივიდის დონეზე იკვეთება შემდეგი პრედიქტორული ფაქტორები: ემოციური რეგულაციის და ქცევით სირთულეები; სოციალური უნარების დეფიციტი; სწავლის დაბალი მოტივაცია; მოზარდთა ფასეულობები და დანაშაულისადმი დამოკიდებულება - დანაშაულებრივი ქმედებების და კრიმინალური ცხოვრების წესის მაღალი მიმღებლობა, დამკვიდრებული სოციალური ნორმების უგულებელყოფა, ძალადობის გამოცდილება; ფსიქოპათიური ნივთიერებების მოხმარების გამოცდილება და აზარტულ თამაშებზე დამოკიდებულება.

საყურადღებოა, რომ კვლევის ფარგლებში გაანალიზებული შემთხვევების, მხოლოდ 3-5% ში დასტურდება ფსიქიკური ჯანმრთელობის გამოსატული სირთულეები, რაც მიანიშნებს, რომ მოზარდის ფსიქიკური ჯანმრთელობა ვერ იქნება მოზარდთა დანაშაულებრივი ქცევის სანდო პრედიქტორი.

სოციალურ დონეზე მოქმედ ფაქტორთა შორის რამდენიმე მნიშვნელოვანი მახასიათებელი გამოიკვეთა, მათ შორის სკოლის გარემოს ზეგავლენა, თანატოლთა ზეგავლენა და თემთან დაკავშირებული ფაქტორები.

მოზარდების უმრავლესობას აქვს პრობლემა სკოლასთან და ზოგადი განათლების მიღებასთან დაკავშირებით. მაღალია განათლების შეწყვეტის მაჩვენებელი, როგორც ბიჭებთან 19% ასევე გოგოებთან- 21%. ასევე იკვეთება შემდეგი სახის პრობლემები: სწავლის მოტივაციის ნაკლებობა; სკოლის ხშირი გაცდენა; დაბალი აკადემიური მოსწრება; კლასში ჩარჩენის გამოცდილება; საგანმანათლებლო დაწესებულების ხშირი ცვლა. სკოლასთან და სწავლასთან დაკავშირებული სირთულეების მაღალი მაჩვენებელი, დანაშაულის ჩადენის ერთ-ერთი პრედიქტორად შეიძლება განვიხილოთ, რომელიც გაცილებით ადრე ხდება თვალსაჩინო, ვიდრე მოზარდი დანაშაულს ჩაიდენს.

თვისებრივი კვლევის ფარგლებში მონაცემთა ანალიზისას საკმაოდ მაღალია იმ ფაქტორების ხვედრითი წილი, რომლებიც არასრულწლოვნის ოჯახურ გარემოს უკავშირდება, მათ შორისაა, როგორც ეკონომიკური ფაქტორები (მოზარდების დიდი ნაწილი დაბალი სოციო-ეკონომიკური სტატუსის მქონეა, ბიჭები 49.4%, ხოლო გოგობის 63.2 %.), ასევე ბავშვებსა და მშობლებს შორის კომუნიკაციის სირთულეები (ბიჭი რესპონდენტების 15% -ში ფიქსირდება კონფლიქტები ოჯახში, ხოლო გოგო რესპონდენტების შემთხვევაში ეს მონაცემი თითქმის სამჯერ იზრდება და 43 % -ია); ბავშვის მეურვეობისა და აღზრდის თავისებურებები ოჯახში ძალადობა. როგორც კვლევა აჩვენებს, ფიზიკურ ძალადობას ოჯახში ყველაზე მეტად მდებდრობითი სქესის წარმომადგენლები განიცდიან - 26%. ხოლო, ბიჭებში, ეს მონაცემი, აღწერილი შემთხვევების მხოლოდ 6.2% -ში გვხვდება. მნიშვნელოვან ფაქტორს წარმოადგენს - ოჯახის წევრების დანაშაულებრივი ქცევა, ოჯახის წევრის მიერ ფსიქოპათიური საშუალების ავადმომხმარება და სხვა.

1 - შაღიკაშვილი მოხის, მიქანაძე გივი, ახასხუდწლოვანთა მახთმსაჯულება, თბილისი, ფხაიბუხგი, სტახაბუხგი, მეხილიანი, 2016.

2 - გოძიაშვილი ი. ახასხუდწლოვანთა დანაშაულობის დეგენერაცია, 1998; გვ. 189-190 იხ. აგეთვე ღღონგი გ. (იქდ.), 2008, გვ. 292.

განრიდებისა და მედიაციის პროგრამაში ჩართულ მოზარდთა საჭიროებების და მათი სოციალური გარემოს კვლევა ცხადყოფს, რომ ბავშვზე და მის გარემოზე დაკვირვება და რისკ-ფაქტორების გაანალიზება, შესაძლებელს ხდის დროულად მოხდეს არასრულწლოვნის მიერ დანაშაულის ჩადენის რისკების გამოვლენა. გარკვეული ფაქტორები, როგორც ინდივიდუალურ, ასევე ოჯახის და სოციალური დონეზე, პრედიქტორულ რისკ-ფაქტორებს წარმოადგენენ და მათზე კომპლექსური ზემოქმედებით, შესაძლებელია ბავშვის უკეთესი მომავლის უზრუნველყოფა. ამ ფაქტორების ადრეული იდენტიფიკაცია და პრევენცია, მოზარდის უკეთესი მომავლის უზრუნველყოფის საუკეთესო მექანიზმს წარმოადგენს.

კვლევის მეორე ეტაპზე დაიგეგმა მოზარდთა სამი განსხვავებული ჯგუფის მაღალი რისკის (იძულებით გადაადგილებული პირები), კანონთან კონფლიქტში მყოფი მოზარდების/ ახალგაზრდების (განრიდებისა და მედიაციის პროგრამის მონაწილე) და ზოგადი პოპულაციის მოზარდები - ფსიქიკური ჯანმრთელობის (ქცევითი და ემოციური მახასიათებლების) შესწავლა. კვლევაში 596-მა მოზარდმა და ახალგაზრდამ მიიღო მონაწილეობა.

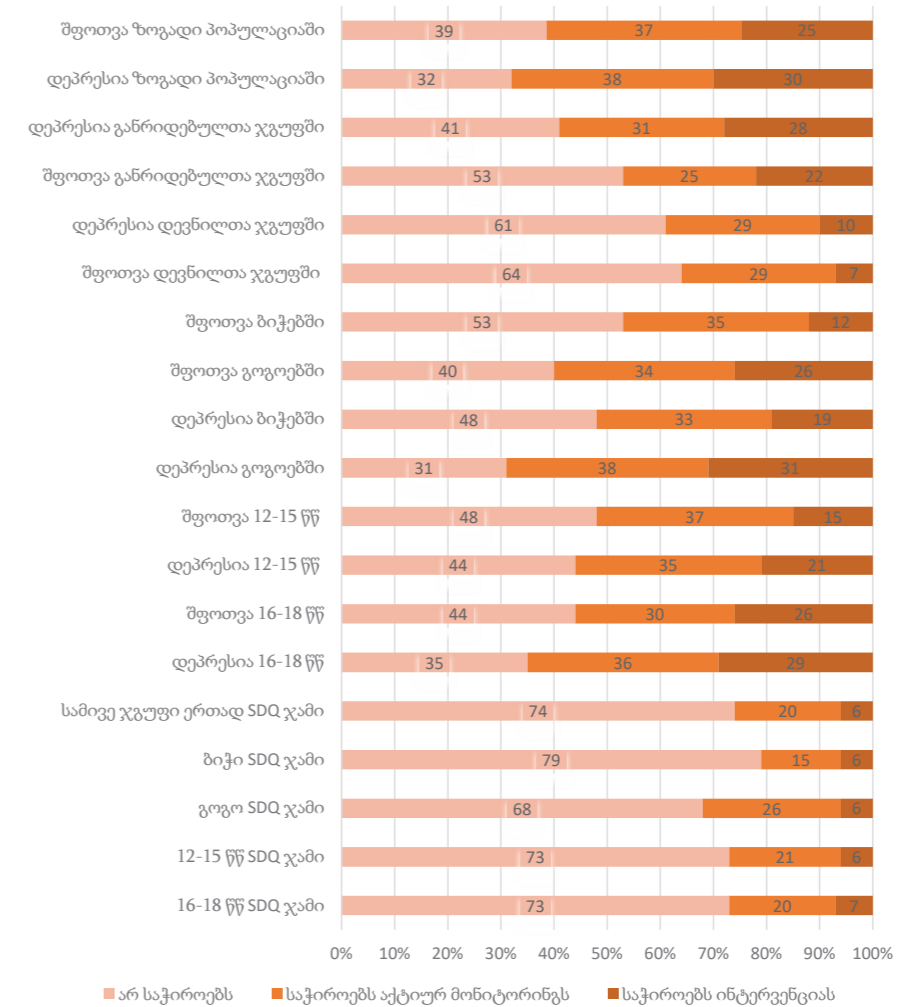
კვლევამ თვალნათლივ დაგვანახა, რომ მიუხედავად იმისა, რომ სოციალური ჯგუფისადმი მიკუთვნებულობა ახდენს გარკვეულ ზეგავლენას მოზარდების შფოთვის დონის, დეპრესიის ნიშნების და ქცევის სირთულეების ხარისხზე - სხვადასხვა სოციალური სტატუსის მქონე მოზარდები დაახლოებით ერთნაირ სირთულეებს განიცდიან - რაც უფრო მათ ასაკობრივ თავისებურებებს უნდა უკავშირდებოდეს ვიდრე მათ სოციალურ სტატუსს. მაგალითად, შფოთვის მაჩვენებელი მოზარდების ზოგად პოპულაციაში და განრიდებისა და მედიაციის პროგრამის მონაწილეებში, ასე გამოიყურება: ზოგად პოპულაციაში შფოთვის საშუალო დონე და მკვეთრად გამოხატული შფოთვა 24,4% -ია, განრიდებისა და მედიაციის პროგრამაში ჩართულ მოზარდებში კი იგივე მახასიათებელი 21,8% -ია, ანუ, მონაცემების მიხედვით, შფოთვის მაჩვენებელი მეტია ზოგად პოპულაციაში, თუმცა, კვლევის ანალიზი აჩვენებს, რომ მკვეთრად გამოხატული შფოთვის მაჩვენებელი მეტია კანონთან კონფლიქტში მყოფი მოზარდებში (7,3%) ზოგად პოპულაციასთან შედარებით (5,4%). დაახლოებით ასეთივე სურათია როცა ვახდენთ დეპრესიის მაჩვენებლების შედარებასაც, ასე, მაგალითად - დეპრესიის საშუალოდ გამოხატული და მკვეთრად გამოხატული ნიშნები ზოგად პოპულაციაში 29,8 % -ია, ხოლო განრიდებისა და მედიაციის პროგრამის მონაწილე არასრულწლოვნებში 27, 8%. მაგრამ მკვეთრად გამოხატული დეპრესიის მაჩვენებლით აქაც გამოირჩევიან კანონთან კონფლიქტში მყოფი მოზარდები (13.0%), მაშინ როცა ზოგად პოპულაციაში იგივე მახასიათებელი 10,8% -ია. საინტერესოა ისიც, რომ ქცევითი პრობლემების საშუალო მაჩვენებელიც მხოლოდ უმნიშვნელოდ განსხვავდება ზოგად პოპულაციასა (2.88) და განრიდებულ მოზარდებში (2.81).

კვლევამ ასევე თვალნათლივ დაგვანახა, რომ ყველა სოციალურ ჯგუფში- მოზარდების მხოლოდ ძალიან მცირე ნაწილს აქვს მკვეთრად გამოხატული სირთულეები, რომელნიც ინდივიდუალურ ფსიქოლოგიურ ჩარევას, თუ რეაბილტაციას საჭიროებენ.

რაოდენობრივი კვლევის შედეგები ერთის მხრივ ცხადყოფს, რომ მოზარდთა საკმაოდ დიდი ნაწილი (21-24%) ავლენს ფსიქიკური ჯანმრთელობის ისეთ პრობლემებს, როგორცაა შფოთვისა და დეპრესიისათვის დამახასიათებელი ნიშნები და მეორეს მხრივ მათი თანაბარი გავრცელება სხვადასხვა ჯგუფებს შორის ეჭვის ქვეშ აყენებს ფსიქიკური ჯანმრთელობის პრობლემებსა და დანაშაულებრივ ქცევას შორის კავშირს. აღნიშნული შედეგები შესაბამისობაშია თვისებრივი კვლევის მონაცემებთან, რომელიც დამოუკიდებლად უარყოფს მოზარდის ფსიქიკური ჯანმრთელობის, დანაშაულებრივი ქცევის პრედიქტორულ ღირებულებას.

ამ მონაცემებზე დაყრდნობით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ ზოგადად მოზარდობის ასაკი წარმოადგენს ფსიქიკური პრობლემების მანიფესტირების სარისკო პერიოდს, მაგრამ დანაშაულის პრევენციის თვალსაზრისით განსაკუთრებულ ყურადღებას საჭიროებენ მოზარდები, რომლებსაც აქვთ დამატებითი პრობლემები ოჯახის, სკოლისა და თემის დონეზე, რაც თავისთავად ცხადია მიუთითებს შესაბამისი პროგრამების დანერგვის აუცილებლობაზე.

ფსიქიკური ჯანმრთელობის პრობლემების გავრცელება ინტენსივობის მიხედვით

მოზარდების საჭიროებების ანალიზი ბუნებრივად აყენებს შესაბამისი მომსახურებების არსებობის, ხელმისაწვდომობის, მრავალფეროვნებისა და ეფექტიანობის საკითხს. კვლევის ფარგლებში შესწავლილი იქნა 20, ყველაზე მაშტაბური პროგრამა, რომელიც მეორე დონის პრევენციის შესაბამის მომსახურებას აწვდის 14-დან 21 წლამდე ახალგაზრდებს, მათ ოჯახებს და სკოლას თბილისსა და რეგიონებში. აქედან 14 სრულად ფინანსდება ცენტრალური/ადგილობრივი ბიუჯეტიდან, ხოლო 6 პროგრამას არასამთავრობო სექტორი ახორციელებს დონორების ფინანსური მხარდაჭერით. კვლევის ფარგლებში აღწერილი მომსახურებებიდან, მხოლოდ ექვსი ხორციელდება მთელი საქართველოს მასშტაბით. ამ პროგრამებს საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიებიდან დევნილთა, შრომის, ჯანმრთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტრო, სახელმწიფო ზრუნვისა და ტრეფიკინგის მსხვერპლთა, დაზარალებულთა დახმარების სააგენტო ახორციელებს (სარეაბილიტაციო პროგრამები არასრულწლოვანი პრობაციონერებისა და განრიდების პროგრამის მონაწილე, ფსიქო-სოციალური და პროსოციალური ქცევის განვითარებაზე მიმართული 12 ქვე-პროგრამა; ფულადი დახმარებები, პროფესიული განათლების ხელშეწყობა, ფსიქიკური ჯანმრთელობის და ქცევის შეფასება, არაფულადი სამედიცინო დახმარება). დანარჩენი 14 პროგრამა, მათ შორის ისეთი მნიშვნელობის როგორცაა განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის სამინისტროს მანდატურის სამსახურის ფსიქო-სოციალური მომსახურების ცენტრი ძირითად 9 დიდ ქალაქში ფუნქციონირებს და არ არის ხელმისაწვდომი პატარა ქალაქებსა და განსაკუთრებით სოფლებში.

არსებული მომსახურებების შინაარსობრივმა ანალიზმა კი აჩვენა, რომ მოზარდებისთვის არსებული მომსახურებები, ხშირად მხოლოდ მათზე მიმართული (ინდივიდუალური, ასევე ჯგუფური კონსულტირება, ფსიქოთერაპია, ემოციური რეგულაციის ტრენინგი, ბრაზის მართვა და სხვ) და არ ითვალისწინებს მოზარდის გარემოსა და სოციალურ დონეზე არსებულ გამოწვევებს, არადა, კვლევით მიღებული მონაცემები ცხადყოფს, რომ სწორედ სოციალურ დონეზე არსებული პრობლემები ხდება მოზარდთა დანაშაულებრივი ქცევის მთავარი წინაპირობა, ასევე, აღსანიშნავია, რომ არსებული მომსახურებები არ არის მრავალფეროვანი და ყველასათვის ხელმისაწვდომი.

რეკომენდაციები პრევენციული მომსახურებების/პრაქტიკის შემდგომი განვითარებისთვის

„სისტემუხ და უხთიეხთდაკავშირებულ ჰობდემებს სისტემუხი და უხთიეხთდაკავშირებულ გადანწყვეტილებები სჭიხება“³

კვლევის მიგნებებზე დაყრდნობით, შესაძლებელი გახდა, ახალგაზრდების საჭიროებების შესაბამისი ეფექტიანი რეკომენდაციების შემუშავება, არასრულწლოვანთა დანაშაულის მეორე დონის პრევენციისათვის.

არასრულწლოვანთა დანაშაულის მეორე დონის პრევენციისათვის ქვეყანაში არსებული მიზნობრივი და სპეციალიზებული სერვისები არ პასუხობს მოზარდთა არსებულ საჭიროებებს, რაც კვლევითაც დასტურდება, ამავე კვლევაზე დაყრდნობით, ჩვენ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ სკოლა არის ის უნივერსალური სივრცე, სადაც მინიმალური დანახარჯებით შესაძლებელია, როგორც მოზარდის დანაშაულებრივი ქმედების წინასწარმეტყველება და ადრეული იდენტიფიკაცია, ასევე პრევენციული ღონისძიებების გატარება.

სამწახაროდ, საქართველოში არასრულწლოვანთა მართმსაჯულების სფეროში მომსახურებების ხარჯთაღიქურობის კვლევა არ არსებობს. თუმცა, ამერიკის შეერთებულ შტატების სასკოლო ჩართულობის ეროვნულ ცენტრის მონაცემებით, თითოეული მოზარდის მიერ სკოლის მიტოვება სახელმწიფოს მომავალში დაახლოებით 200 000 ამერიკული დოლარი უჯდება, რადგან არასრულწლოვანთა მხარდაჭერი მომსახურებები საკმაოდ ძვირია: ოჯახის მხარდაჭერა, სოციალური სერვისები; ფსიქიატრიული სერვისები და სხვ. მიზნობრივი და სპეციალიზირებული მომსახურებების ხარჯთაწილის და ეფექტურობის შეფასების საფუძველზე ვაშინგტონის სახელმწიფო საკანონმდებლო ორგანო რეკომენდაციას უწევს არასრულწლოვანთა დელიქვანტური ქცევის პრევენციული პროგრამების შემუშავებას და დანერგვას, რაც შეიძლება ადრეულ ეტაპზე სკოლის, ოჯახის და თემის დონეზე.⁴

კვლევაში ნათლად გამოჩნდა, რომ მთავარი საჭიროება რომელიც დღეს მოზარდებს უდგათ ეს არის პრევენციული ღონისძიებები სკოლის და ოჯახის დონეზე, რადგან სწორედ სკოლასთან/განათლებასთან და ოჯახთან დაკავშირებული ბევრი ფაქტორი აღმოჩნდა მოზარდის დანაშაულებრივი ქცევის პრედიქტორი. კვლევამ აჩვენა, რომ ხშირად მოზარდის პრობლემები გაცილებით ადრე იწყება ვიდრე ის დანაშაულებრივ ქმედებას ჩაიდენს.

რეკომენდაცია №1

მნიშვნელოვანია დაინერგოს პრევენციის მასშტაბური ღონისძიებები, რომელიც მოიცავს არასრულწლოვანთა საჭიროებების დროულ გამოვლენას და ჩარევას ჯერ კიდევ ადრეული განვითარების საფეხურზე, როგორც ოჯახის, ასევე სკოლის დონეზე და მოიცავს ისეთ საკითხებს, როგორებიცაა - სიღარიბის პრობლემის, ბავშვთა მიმართ ძალადობის შემთხვევების იდენტიფიკაცია, ბავშვის ქცევითი, ემოციური, საგანმანათლებლო საჭიროებების ადრეული გამოვლენა, ოჯახზე ორიენტირებული ეკონომიკური და სოციალური მხარდაჭერი პროგრამების ეფექტიანი მექანიზმის ამოქმედება, სადაც გადამწყვეტი როლი აქვს უწყებათაშორის თანამშრომლობას.

განათლების სიტემის და ოჯახის მხარდაჭერი მრავალი ალტერნატიული მომსახურების განვითარებით, ჩვენ შეგვიძლია დავხმაროთ ნებისმიერი სოციალური სტატუსის მქონე მოზარდს - გარდატეხის ასაკის სირთულეების თანმიდევრულ დაძლევაში. რაც თითოეულ მათგანს მისცემს დანაშაულებრივი ქმედებებისგან თავის დაღწევისა და განვითარების შესაძლებლობას.

კვლევაში მონაწილე მოზარდების შედეგებზე დაყრდნობით ჩვენ ვიცით, რომ მათი საჭიროებები მიუხედავად მცირე განსხვავებებისა, თითქმის ერთნაირია და რომ მათი უმეტესობა (70%) არ საჭიროებს არც მიზნობრივ და არც სპეციალიზირებულ მომსახურებას. ესენი არიან მოზარდები, რომლებსაც შფოთვის, დეპრესიის, ქცევითი სირთულეების დაბალი და მსუბუქი მაჩვენებლები აქვთ. თუმცა მათი მონაწილეობა მიზანმიმართულ, მათ ინდივიდუალურ საჭიროებებზე მორგებულ პრევენციულ ღონისძიებებში ძალიან სასურველია.

კვლევის მონაცემებით მიზნობრივი მომსახურებების დანერგვა და მონიტორინგი აუცილებელია მოზარდების 15-38 %-ისთვის. ესენი არიან მოზარდები, რომლებსაც შფოთვის, დეპრესიის, ქცევითი სირთულეების საშუალო მაჩვენებელი აქვთ. მოზარდების 7-30%-ია, რომელთაც გამოხატული შფოთვის, დეპრესიის და ქცევის სირთულეები აქვთ და საჭიროებენ სპეციალიზებულ, პროფესიულ ჩარევასა და მონიტორინგს.

რეკომენდაცია №2

1. მნიშვნელოვანია პრევენციული და ინტერვენციული სერვისები დაიგეგმოს გამოკვეთილი საჭიროებების შესაბამისად, სადაც ძირითადი აქცენტი იქნება გადატანილი ოჯახსა და სკოლაში გასატარებელ ღონისძიებებზე;
2. პრევენციული ღონისძიებებისა და პროგრამების დაგეგმვისას გადამწყვეტი მნიშვნელობა აქვს გამოიყოს მეტი რესურსი რისკ-ჯგუფების საჭიროებების კვლევისათვის, რათა დაგეგმილმა პრევენციულმა პროგრამებმა ადექვატურად უპასუხოს არსებულ გამოწვევებს;
3. რისკების შემცირების თვალსაზრისით მნიშვნელოვანია მოზარდების ჩართვა ისეთ პროგრამებში, სადაც შესაძლებელი იქნება მათი აღჭურვა ჯანსაღი ფუნქციონირებისათვის საჭირო ფსიქო-სოციალური უნარებით, ასევე, მნიშვნელოვანია ოჯახების უზრუნველყოფა პოზიტიური მშობლობის, ბავშვებთან ეფექტიანი კომუნიკაციის უნარებით;
4. მნიშვნელოვანია შეიქმნას არასრულწლოვანთა დანაშაულის პრევენციის მტკიცებულებებზე დაფუძნებული ფსიქო-სოციალური ინტერვენციის პროგრამები. განხორციელდეს იმ სერვისებისა და პროგრამების ხელშეწყობა და კვლევა, რომლებიც მოზარდების ფსიქო-სოციალურ მომსახურებაზე მუშაობენ;

საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე არსებული მომსახურებების შესაწავლამ ცხადჰყო, რომ ხელმისაწვდომობის, რაოდენობისა და მრავალფეროვნების გარდა, სერვისების უმეტესობა ორიენტირებულია მხოლოდ მოზარდზე, მის „გამოსწორებასა“ და „გაუმჯობესებაზე“, მაშინ, როდესაც ეფექტიანი და ქმედითი მომსახურებების დანერგვა გულისხმობს არასრულწლოვნის ჰარმონიულ განვითარებაზე ორიენტირებას და კანონთან კონფლიქტში მყოფი არასრულწლოვნის მიმართ საგანმანათლებლო, სოციალური და სხვა საჭიროებების შესაბამისობის გააზრებას, ინდივიდუალური მიდგომისა და გარემოს სხვადასხვა ასპექტების გათვალისწინებას. მსგავსი მიდგომა მიმართულია დანაშაულის კომპლექსური მიზეზების და დანაშაულის განმაპირობებელი ფსიქო-სოციალური ფაქტორების აღიარებაზე, რაც პასუხისმგებლობას არამხოლოდ ინდივიდს აკისრებს, არამედ იმ გარემოსაც, რომელშიც პიროვნება ყალიბდება და ვითარდება.

რეკომენდაცია №3

1. მნიშვნელოვანია მომსახურების ხელმისაწვდომობის გაზრდა საქართველოს მთელ ტერიტორიაზე - არასრულწლოვნთა დანაშაულის პრევენციის ერთიანი, მდგრადი მექანიზმის შექმნა, სადაც წამყვანი როლი აქვს მჭიდრო თანამშრომლობას ადგილობრივ თვითმმართველობებს, ადგილობრივ სახელმწიფო უწყებებსა და არასამთავრობო ორგანიზაციებს შორის;
2. მნიშვნელოვანია მომსახურების ხარჯეფექტურობის შეფასება და პრევენციული ღონისძიებების ფართომასშტაბიანი დანერგვა;
3. ალტერნატიული მომსახურებების შემუშავება და ფართოდ გავრცელება;
4. მომსახურებების უწყვეტობის და მდგრადობის უზრუნველყოფა;
5. ფართო საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება არასრულწლოვანთა მართმსაჯულებაზე და მხარდაჭერის მოპოვება განრიდებისა და მედიაციის პროგრამის მონაწილე მოზარდების სტიგმატიზაციის თავიდან ასარიდებლად და რეინტეგრაციის ხელშესაწყობად.

3 - Brown and Wyatt, 2010 p.35

4 - Juvenile Justice Guide Book for Legislators

